

رابطه انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه و مؤلفه‌های آن

The relationship between family coherence, educational support and academic resilience and school- bonding and its components

Zahra Ghasemi

Educational Psychology

Gholam Hossein Maktabi &

Alireza Hajiyakhchali

Shahid Chamran University of Ahvaz

زهرا قاسمی

روانشناسی تربیتی

غلامحسین مکتبی* و

علیرضا حاجی یخچالی

دانشگاه شهید چمران اهواز

چکیده: پیوند با مدرسه به ارتباطات دانش‌آموز با مدرسه و دیگر جنبه‌های زندگی اشاره دارد. این سازه، بازنمایی از حس دل‌بستگی و تعهد دانش‌آموز نسبت به مدرسه است و در برگزیده تجربه‌های دانش‌آموز از مورد توجه قرار گرفتن در مدرسه و داشتن حس نزدیکی به کارکنان و محیط مدرسه است. هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه و مؤلفه‌های آن (تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد) بود. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان پایه یازدهم متوسطه شهرستان دزفول در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ بود. از این جامعه، تعداد ۳۵۰ نفر به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. برای سنجش متغیرهای پژوهش از مقیاس انسجام خانواده (SFC) مقیاس حمایت تحصیلی (SES)، پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARL) و مقیاس پیوند با مدرسه (SCS) استفاده شد. نتایج نشان داد که بین ترکیب خطی انسجام خانواده، مؤلفه‌های حمایت تحصیلی (حمایت از سوی همسالان، پدر، مادر و معلم) و مؤلفه‌های تاب‌آوری تحصیلی (جهت‌گیری آینده، مهارت‌های ارتباطی و مسئله‌محوری/ مثبت‌نگری) با مؤلفه‌های پیوند با مدرسه (تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد) رابطه مثبت معناداری وجود دارد و مجموعه متغیرهای پیش‌بین قابلیت پیش‌بینی متغیرهای ملاک در این پژوهش را دارند. همچنین، نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون گام به گام نشان داد که از میان متغیرهای پیش‌بین به ترتیب، حمایت تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و انسجام خانواده، پیش‌بین‌های قوی برای پیوند با مدرسه هستند.

واژه‌های کلیدی: انسجام خانواده، حمایت تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی، پیوند با مدرسه

Abstract: School bonding (school connectedness) refers to a communication between the student and other aspects of his life. This construct represents a student's sense of attachment and commitment to school, his experience of being attended at school and having a sense of closeness to staff and school setting. The purpose of the present study was to investigate the relation of family coherence, educational support and academic resilience to school-bonding and its components (commitment, empowerment, attachment and believing in rules). The statistical population was all 11th grade students studying in Dezful in the academic year 2015-2016 of which 350 were selected as a sample. To measure the variables, the Scale of Family Coherence (SFC), Sanders and Planck's Scale of Educational Support (SES), Samuels's Academic Resilience Inventory (ARI) and Brown & Evans's Scale of Bonding to School (SCS) were used. Results showed a significantly positive relation between family coherence, the components of academic support (support by peers, parents and teachers) and those of educational resilience (orientation toward future, communication skills and problem-oriented/ positive thinking) and components of bonding to school (commitment, empowerment, attachment and believing in rules). A set of predictor variables are able to predict the criterion variables for this study. Also, the results of the stepwise regression correlation indicated that educational support, academic resilience and family coherence are respectively significant predictors for a bonding to school.

Keywords: family coherence, educational support, academic resilience, bonding to school

مقدمه

نوجوانان سراسر دنیا تقریباً یک چهارم اوقات زندگی‌شان را در مدارس و کلاس درس می‌گذرانند و مدرسه تأثیر بالقوه قوی بر دانش‌آموزان دارد و روابط ایجادشده در کلاس درس با معلمان و گروه همسالان می‌تواند تأثیر زیادی بر زندگی نوجوانان به ویژه بر پیامدهای اجتماعی و تحصیلی آنها داشته باشد (کوهن، مک‌کاب، مایکلی و پیکرال، ۲۰۱۳). طی سال‌های اخیر، پژوهشگران حوزه آموزش و سلامت مشخص ساختند که پیوند اجتماعی و روان‌شناختی با مدرسه یک عامل محافظتی و رشدی برای تمام نوجوانان است (ماپفامو و موکنا، ۲۰۱۳). دانش‌آموزانی که احساس می‌کنند مورد مراقبت قرار می‌گیرند و به مدرسه خود تعلق دارند، در مدرسه موفق‌تر هستند و رفتارهای مشکل‌زای کمتری داخل و خارج از مدرسه دارند (براون و ایوانز، ۲۰۰۲). این مفهوم به بهترین شکل به وسیله سازه پیوند با مدرسه^۱ توصیف می‌شود که پیش‌بین نیرومندی برای پیامدهای تحصیلی و اجتماعی تلقی می‌شود (ویتلاک، ۲۰۱۶).

پیوند با مدرسه به علاقه و دلبستگی دانش‌آموزان به معلمان، کارکنان و مدیران و افتخار نسبت به مدرسه اشاره دارد (ایس، ۲۰۰۵). توافقی عمومی وجود دارد که مدارس محیط اجتماعی بزرگی هستند که در آن دانش‌آموزان از اعتقادات، ارزش‌ها، معیارها و نگرانی‌های مشترک برخوردارند. همچنین عملکردهای شناختی و عاطفی دانش‌آموزان به وسیله ویژگی‌های مدرسه شکل می‌گیرد و یادگیری در مدرسه در یک محیط اجتماعی، هم در درون و هم بیرون کلاس درس صورت می‌گیرد (اسکرمن، ۲۰۱۲). حس تعلق به مدرسه در دانش‌آموزان به استانداردهای تحصیلی بالا، حمایت بالای معلم، جو مثبت ارتباطی دانش‌آموز-بزرگسال و بافت فیزیکی اجتماعی امن مربوط است (ماکینگامبی، ۲۰۱۲).

عوامل برون‌فردی و درون‌فردی^۲ متعددی می‌تواند با پیوند با مدرسه ارتباط داشته باشد. از جمله عواملی برون‌فردی که بسیار روی آن تأکید شده، انسجام خانواده^۳ است. خانواده،

اساسی‌ترین نهاد جامعه‌پذیری کودکان به‌ویژه در سال‌های حساس اولیه زندگی است. اگر دانش‌آموز نتواند در نظام خانواده سرمایه‌های اجتماعی و ارتباطی را رشد دهد، ممکن است نتواند از پیوند با مدرسه سود چندانی ببرد و ممکن است فکر کند معلمان و دیگر دانش‌آموزان به او اهمیت می‌دهند، اما قادر نخواهد بود این منابع را به‌عنوان عامل‌هایی در دستیابی به موفقیت و یا اجتناب از رفتارهای پر خطر مورد استفاده قرار دهد (استانتون-سالازار، ۲۰۱۴). انسجام خانواده یکی از مؤلفه‌های کارکرد خانواده است و می‌توان آن را به‌عنوان پیوند عاطفی^۴ بین اعضاء خانواده و حدی از استقلال فردی که شخص در سیستم خانواده^۵ تجربه می‌کند، تعریف کرد که سطحی از همبستگی بین اعضاء خانواده را نشان می‌دهد (السون، روسل و اسپرینکل، ۲۰۱۵). خانواده، به‌ویژه خانواده منسجم نقش مهمی در سازگاری نوجوانان ایفا می‌کند. پژوهش‌ها حاکی از آن است که کودکان متعلق به خانواده منسجم^۶، توانایی خود را در تحقق بخشیدن به اهدافشان باور دارند، حمایت بین‌فردی بیشتری را ادراک می‌کنند و علاوه بر حس امنیت، عزت‌نفس بالاتری دارند. نوجوانان متعلق به خانواده منسجم رضایت از زندگی بیشتر، اثربخشی مثبت و جامعه‌پذیری بیشتری نشان خواهند داد، درحالی‌که کودکان متعلق به خانواده آشفته^۷ بیشتر مستعد پرخاشگری و ستیزه‌جویی^۸ هستند (موریرا، فرونتینی، بولینجر و کاناوارو، ۲۰۱۴). نتایج حاصل از پژوهش آنونزباندا، هوگو، فاو و همکاران (۲۰۱۶) نیز نشان داد که هم انسجام خانواده و هم کنترل والدینی^۹، تعهد به مدرسه^{۱۰} را پیش‌بینی می‌کند. در این پژوهش اختلاف معناداری از نظر جنسیت نیز نشان داده شد. برای پسرها، رابطه بین انسجام خانواده و تعهد به مدرسه در صورتی که کنترل والدینی بالا باشد، قوی‌تر است. درحالی‌که برای دخترها، تأثیرات انسجام خانواده و تعهد به مدرسه بیشتر بود؛ دخترها هم با انسجام خانوادگی بالا و هم کنترل والدینی بالا با احتمال بیشتری نسبت به مدرسه تعهد داشتند.

از دیگر عوامل برون‌فردی مرتبط با پیوند با مدرسه می‌توان به حمایت تحصیلی^{۱۱} از سوی والدین، معلمان و همسالان

4. emotional bond
5. family system
6. coherent family
7. turbulent family
8. aggression and conflict
9. parental control
10. commitment to school
11. academic support

1. school connectedness
2. external and individual factors
3. family cohesion

مزمّن و مقطعی است که این مشکلات موجب کاهش تعهد و التزام به مدرسه، ترک تحصیل^۸ و افت تحصیلی^۹ می‌شود (مارتین و مارش، ۲۰۰۹). طبق بررسی‌های شریف موسوی (۱۳۹۴) دانش‌آموزانی که تاب‌آوری بالایی در برابر مشکلات تحصیلی از خود نشان می‌دهند، تعهد و التزام بیشتری به محیط مدرسه، مواد درسی و محیط یادگیری داشته و در نتیجه به موفقیت‌های تحصیلی بیشتری دست می‌یابند. با توجه به آنچه گفته شد، درک فرآیند تغییرات پیوند با مدرسه، علل و پیامدهای آن، ما را در درک مکانیسم‌هایی که باعث تقویت پیوند با مدرسه می‌شوند، کمک می‌کند و می‌تواند ما را در مداخلات مدرسه‌محور^{۱۰} یاری دهد. هدف اصلی پژوهش حاضر پیش‌بینی پیوند با مدرسه براساس متغیرهای انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی بود. با توجه به هدف پژوهش و ملاحظات نظری و یافته‌های پژوهشی موجود، فرضیه‌های پژوهش به این شرح آزمون شدند: (۱) مجموعه متغیرهای پیش‌بین (انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی پدر، مادر، همسالان و معلم، مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مثبت‌نگری/مسئله‌محوری) متغیرهای ملاک (توان، تعهد، تعلق و باور به قواعد) را پیش‌بینی می‌کنند. (۲) انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه رابطه چندگانه دارد.

روش

جامعه آماری، نمونه و روش اجرای پژوهش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش را تمام دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم شهر دزفول در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ تشکیل داد. از این جامعه، تعداد ۳۵۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند. به این صورت که از بین تمامی دبیرستان‌های دخترانه آموزش و پرورش شهر دزفول ۵ دبیرستان دخترانه به صورت تصادفی انتخاب و سپس از هر دبیرستان ۳ کلاس و از هر کلاس تعدادی دانش‌آموز انتخاب شدند و در نهایت ۳۵۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند.

اشاره کرد. باور نوجوان و کودکان درباره خود و توانایی‌شان از طریق ادراک آنها از میزان حمایت و مراقبت بزرگسالان در زندگی‌شان شکل می‌گیرد (بلوم، ۲۰۰۵). کودکان و نوجوانانی که احساس می‌کنند بزرگسالان مهم در زندگی‌شان از آنها حمایت می‌کنند احتمالاً بیشتر در مدرسه و یادگیری‌شان درگیر می‌شوند (کرونینگر و لی، ۲۰۱۶). وینتزل، باتل، شانون و همکاران (۲۰۱۳) درباره منبع حمایت تحصیلی معتقدند که موضوع حمایت تحصیلی از دانش‌آموزان یک موضوع چندبعدی است. نقش معلم-دانش‌آموز، معلم-والدین و والدین-همسالان، از حمایت تحصیلی ترکیب‌هایی فراهم می‌نماید که هر یک به تنهایی و در ارتباط با یکدیگر، نقش مهمی در کیفیت و کمیّت فعالیت‌های تحصیلی دانش‌آموزان و ارتباط آنها با مدرسه ایفا می‌کنند.

علاوه بر عوامل برون‌فردی مرتبط با پیوند با مدرسه می‌توان به متغیرهای خاص فردی برخاسته از عوامل محیطی و وراثتی^۱ که زمینه‌ساز تفاوت‌های فردی^۲ هستند، نیز اشاره کرد (رضایی شریف، قاضی طباطبایی، حجازی و اژه‌ای، ۱۳۹۱). سازگاری با خود و محیط برای هر موجودی یک ضرورت حیاتی به‌شمار می‌رود. تلاش روزمره همه آدمیان نیز عموماً بر محور همین سازگاری دور می‌زند. ورود به مدرسه نیز به نوبه خود مستلزم مواجهه با شرایط متغیر جدیدی است که سازگاری با آن نیازمند کسب ویژگی‌ها و عوامل مختلفی است؛ از جمله این عوامل می‌توان به ویژگی‌های شخصیتی^۳ مانند تاب‌آوری^۴ که باعث سازگاری با عوامل استرس‌زا^۵ می‌شود، اشاره کرد. پژوهش‌ها، تاب‌آوری تحصیلی^۶ را به‌عنوان یکی از ویژگی‌های فردی تأثیرگذار بر پیوند با مدرسه کمتر مورد بررسی قرار داده‌اند. روان‌شناسی تربیتی^۷ حوزه محدودتری از تاب‌آوری را با عنوان تاب‌آوری تحصیلی ارائه کرده است که به‌عنوان توانایی دانش‌آموزان برای برخورد مؤثر و کارآمد با موانع و چالش‌ها و فشار در مدارس در طول زمان تعریف می‌شود (فالون، ۲۰۱۷). تاب‌آوری تحصیلی عامل مهمی در بهبود التزام و تعهد به مدرسه دانش‌آموزان محسوب می‌شود. تاب‌آوری تحصیلی، توانایی رویارویی دانش‌آموزان با مشکلات

8. drop-out
9. academic failure
10. school-based interventions

1. environmental and hereditary factors
2. individual differences
3. personality characteristics
4. resilience
5. stress factors
6. academic resilience
7. educational psychology

ابزار سنجش

مقیاس پیوند با مدرسه (SCS).

برای سنجش متغیر پیوند با مدرسه از مقیاس پیوند با مدرسه^۱ ساخته براون و ایوانز (۲۰۰۲) استفاده شد. این مقیاس متشکل از ۱۶ ماده است که بر اساس یک مقیاس درجه بندی لیکرت، از کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، موافقم (۳)، و کاملاً موافقم (۴) درجه بندی شده است. کمترین نمره در این مقیاس ۱۶ و بیشترین نمره آن ۶۴ است. نمره بالاتر، در این مقیاس نشان دهنده پیوند با مدرسه بالاتر است. این مقیاس متشکل از چهار زیرمقیاس: تعهد^۲، توان^۳، تعلق^۴ و باور به قواعد^۵ است. براون و ایوانز (۲۰۰۲) ضریب پایایی این مقیاس را با استفاده از روش آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۶ گزارش نمودند. در پژوهش حاضر، ضرایب آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد به ترتیب ۰/۶۴، ۰/۷۸، ۰/۶۹ و ۰/۵۹ و ضرایب به روش تنصیف اسپیرمن-براون^۶ برای این زیرمقیاس‌ها به ترتیبی که در بالا ذکر شد ۰/۶۵، ۰/۷۳، ۰/۶۷ و ۰/۶۰ به دست آمده است. روایی سازه این مقیاس در پژوهش‌های بسیاری به اثبات رسیده است. در پژوهش براون و ایوانز (۲۰۰۲) ساختار عاملی این مقیاس، با به کارگیری روش تحلیل عاملی^۷، مورد تأیید قرار گرفته است. در پژوهش سماوی (۱۳۹۱) به منظور تعیین روایی مقیاس پیوند با مدرسه (براون و ایوانز، ۲۰۰۲) یک تحلیل عامل تأییدی روی ماده‌های این مقیاس انجام شد که در اجرای تحلیل عامل تأییدی مقیاس پیوند با مدرسه همه ماده‌ها بار عاملی معناداری با عامل مربوط به خود داشتند و تمام ضرایب عاملی بالای ۰/۴۰ بودند ($p < ۰/۰۰۱$). در پژوهش حاضر روایی این مقیاس از طریق همبستگی هر ماده با نمره کل بین ۰/۴۸ تا ۰/۶۳ به دست آمد که در سطح $p < ۰/۰۱$ معنی‌دار بودند.

مقیاس انسجام خانواده (SFC).

سماوی (۱۳۸۱) مقیاس انسجام خانواده^۸ را بر پایه بررسی متون موجود و با الهام از الگوی ترکیبی آلسون (۱۹۹۹) ساخت. این مقیاس ۲۸ ماده دارد که از طریق آن می‌توان به میزان انسجام خانوادگی

پی برد و همبستگی بین افراد خانواده را که مهم‌ترین رکن ایجادکننده انسجام خانوادگی است، تعیین نمود. این مقیاس از طریق فرزندان خانواده پاسخ داده می‌شود و در تمامی موقعیت‌های مشاوره‌ای و پژوهشی، از کاربرد وسیعی برخوردار است. این مقیاس بر اساس طیف لیکرت ۵ درجه‌ای کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، نه موافقم نه مخالف (۳)، موافقم (۴) و کاملاً موافقم (۵) نمره گذاری می‌شود. ضریب پایایی این مقیاس به روش بازآزمایی ۰/۹۰ و به روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است (سامانی، ۱۳۸۱). همچنین، پایایی این مقیاس توسط جمشیدی، رزمی، حقیقت و سامانی (۱۳۸۷) با روش آزمون ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمد. در پژوهش حاضر پایایی این مقیاس با استفاده از روش ضریب آلفای کرونباخ و تنصیف اسپیرمن-براون به ترتیب ۰/۸۱ و ۰/۷۵ به دست آمد. در پژوهش زارع و سامانی (۱۳۸۷) برای برآورد روایی از روش همسانی درونی استفاده شد. بدین صورت که ضریب همسانی درونی آزمون از طریق محاسبه ضریب همبستگی هر گویه با نمره کل به مقدار ۰/۶۸ به دست آمد و تمام ضرایب معنادار بودند. در پژوهش حاضر روایی این مقیاس از طریق همبستگی هر ماده با نمره کل بین ۰/۵۱ تا ۰/۷۳ محاسبه شد که در سطح $p < ۰/۰۱$ معنی‌دار بود.

مقیاس حمایت تحصیلی (SES).

مقیاس حمایت تحصیلی^۹ توسط ساندز و پلانکت (۲۰۰۵) ساخته شد. این مقیاس به منظور ارزیابی حمایت تحصیلی به کار می‌رود و از ۲۴ ماده و ۴ زیرمقیاس حمایت تحصیلی از سوی همسالان (۶ ماده)، حمایت تحصیلی از سوی پدر (۶ ماده)، حمایت تحصیلی از سوی مادر (۶ ماده) و حمایت تحصیلی از سوی معلم (۶ ماده) تشکیل شده است. این مقیاس بر اساس طیف لیکرت ۴ درجه‌ای کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، موافقم (۳) و کاملاً موافقم (۴) نمره گذاری می‌شود. ساندز و پلانکت (۲۰۰۵) همسانی درونی زیرمقیاس‌های این ابزار را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ در دامنه ۰/۸۹ تا ۰/۹۳ گزارش نمودند. در پژوهش حاضر، پایایی این مقیاس با استفاده از روش ضریب

9. Scale of Educational Support (SES)

1. School Connection Scale (SCS)
2. commitment
3. power
4. belonging
5. belief in the rules
6. Spearman-Brown split
7. factor analysis method
8. Scale of Family Coherence (SFC)

مخالقم (۲)، نه موافقم و نه مخالفم (۳)، موافقم (۴) و کاملاً موافقم (۵) نمره‌گذاری می‌شود. سامونلز (۲۰۰۴) پایایی نسخه ۴۰ ماده‌ای این پرسشنامه را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ محاسبه نمود. در پژوهش حاضر ضرایب پایایی این پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری، به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۶۲، ۰/۶۷ و ضرایب به روش تنصیف اسپیرمن-براون برای زیرمقیاس‌های مذکور به ترتیب ۰/۶۹، ۰/۶۱، ۰/۶۲ به دست آمد که پایایی مناسبی جهت اندازه‌گیری متغیر تاب‌آوری تحصیلی است. روایی سازه این پرسشنامه در پژوهش سامونلز (۲۰۰۴) مطلوب ارزیابی شد. در پژوهش سلطانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲) برای دستیابی به ساختار سه عاملی تحلیل مؤلفه‌های اصلی با روش چرخش واریماکس^۵ انجام شد و ۱۱ ماده به علت بار عاملی کمتر از ۰/۳ و یا به دلیل بار معنادار و مساوی روی بیش از یک عامل حذف شدند. بنابراین، در پژوهش سلطانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲) به منظور انجام روایی محتوایی و تأیید تطابق فرهنگی، ماده‌ها از ۴۰ ماده به ۲۹ ماده در جامعه ایرانی تقلیل یافت. در پژوهش حاضر با استفاده از نسخه ۲۹ ماده‌ای، روایی این مقیاس از طریق همبستگی هر زیرمقیاس با نمره کل بین ۰/۶۶ تا ۰/۷۸ به دست آمد که در سطح $p < ۰/۰۱$ معنادار بود.

یافته‌ها

جدول ۱ ویژگی‌های آماری شرکت‌کننده‌ها را بر حسب نمره‌های حمایت تحصیلی از سوی همسالان، حمایت تحصیلی از سوی پدر، مادر و معلم، جهت‌گیری آینده، مهارت‌های ارتباطی، مسئله‌محوری/مثبت‌نگری، تعهد، توان، تعلق و باور و پیوند به مدرسه نشان می‌دهد.

آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های حمایت تحصیلی از سوی مادر، حمایت تحصیلی از سوی پدر، حمایت تحصیلی از سوی معلم و حمایت تحصیلی از سوی همسالان به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۸۹، ۰/۷۷، ۰/۷۸ و ضرایب به روش تنصیف اسپیرمن-براون برای زیرمقیاس‌های بالا به ترتیبی که در بالا گفته شد ۰/۸۷، ۰/۸۵، ۰/۷۴، ۰/۷۶ به دست آمد، که پایایی نسبتاً خوبی جهت اندازه‌گیری متغیر حمایت تحصیلی است. نتایج روایی‌سنجی این مقیاس نشان داد که مقیاس حمایت تحصیلی ساندز و پلانکت (۲۰۰۵) از روایی مطلوبی جهت استفاده در ایران برخوردار است. به منظور بررسی روایی همگرایی مقیاس حمایت تحصیلی، ضریب همبستگی عملکرد تحصیلی (معدل کل) با نمره‌های مربوط به حمایت تحصیلی از سوی مادر، پدر، معلم، همسالان و نمره کل به دست آمد که به ترتیب ۰/۴۹، ۰/۴۴، ۰/۴۸، ۰/۲۳ و ۰/۴۹ برآورد و تمام ضرایب در سطح $۰/۰۵ < p$ معنادار بود (سامانی و جعفری، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر، روایی این مقیاس از طریق همبستگی هر زیرمقیاس با نمره کل بین ۰/۶۷ تا ۰/۸۲ به دست آمد که در سطح $p < ۰/۰۱$ معنادار بودند.

پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI). پرسشنامه

تاب‌آوری تحصیلی^۱ توسط سامونلز (۲۰۰۴) ساخته شد و در دو مطالعه، مناسب بودن آن تأیید شد. نسخه اصلی این پرسشنامه ۴۰ ماده را شامل می‌شود. در ایران، این پرسشنامه توسط سلطانی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۲) هنجاریابی شد. در نسخه ایرانی تعداد ماده‌های این پرسشنامه به ۲۹ ماده تقلیل یافت. در پژوهش آنها برای این پرسشنامه سه عامل با عناوین مهارت‌های ارتباطی^۲، جهت‌گیری آینده^۳ و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری^۴ تأیید شدند. این پرسشنامه در یک طیف لیکرت ۵ درجه‌ای که به صورت کاملاً مخالفم (۱)،

5. varimax rotation method

1. Academic Resilience Inventory (ARI)
2. communication skills
3. future orientation
4. problem-oriented / positive-thinking

جدول ۱

میانگین، انحراف استاندارد، کمترین و بیشترین نمره‌های شرکت‌کنندگان در متغیر انسجام خانواده، حمایت تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و پیوند با مدرسه و زیرمقیاس‌های آنها

متغیر	M	SD	کمترین	بیشترین
انسجام خانواده	۸۹/۸۸	۱۰/۱۷	۵۲	۱۴۰
حمایت تحصیلی از سوی همسالان	۱۶/۱۶	۴/۶۷	۶	۲۰
حمایت تحصیلی از سوی پدر	۱۹/۲۰	۴/۲۹	۶	۲۴
حمایت تحصیلی از سوی مادر	۲۰/۷۴	۳/۵۴	۶	۲۴
حمایت تحصیلی از سوی معلم	۱۶/۶۲	۵/۲۹	۶	۲۴
جهت‌گیری آینده	۳۳/۱۹	۵/۰۴	۱۶	۴۵
مهارت‌های ارتباطی	۵۰/۱۹	۷/۹۳	۲۱	۶۵
مسئله‌محوری/مثبت‌نگری	۲۲/۰۲	۴	۹	۳۰
پیوند با مدرسه	۴۳/۲۸	۷/۱۴	۲۲	۶۴
تعهد	۱۱/۲۶	۲/۴۷	۴	۱۶
توان	۹/۴۸	۲/۶۳	۴	۱۶
تعلق	۱۱/۰۸	۲/۰۴	۵	۱۶
باور به قواعد	۱۱/۴۶	۲/۲۴	۴	۱۶

ضرایب همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲

ماتریس همبستگی مربوط به متغیرهای پیش‌بین و ملاک در شرکت‌کنندگان

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱ انسجام خانواده												
۲ حمایت تحصیلی از سوی همسالان	۰/۷۷**											
۳ حمایت تحصیلی از سوی پدر	۰/۷۱**	۰/۵۵**										
۴ حمایت تحصیلی از سوی مادر	۰/۰۴	۰/۱۷**	۰/۳۸**									
۵ حمایت تحصیلی از سوی معلم	۰/۸۰**	۰/۴۵**	۰/۴۲**	-۰/۱۳*								
۶ جهت‌گیری آینده	۰/۳۶**	۰/۲۶**	۰/۳۷**	۰/۱۴**	۰/۲۹**							
۷ مهارت‌های ارتباطی	۰/۲۹**	۰/۲۴**	۰/۴۱**	-۰/۳۴**	۰/۲۸**	۰/۵۱**						
۸ مسئله‌محوری/مثبت‌نگری	۰/۳۷**	۰/۳۱**	۰/۳۹**	۰/۱۴**	۰/۲۶**	۰/۶۲**	۰/۵۰**					
۹ تعهد	۰/۲۹**	۰/۱۹**	۰/۲۲**	۰/۰۰	۰/۲۵**	۰/۲۶**	۰/۱۹**	۰/۳۸**				
۱۰ توان	۰/۲۰**	۰/۱۲**	۰/۱۴**	۰/۰۸	۰/۱۵**	۰/۲۱**	۰/۰۸۲	۰/۲۵**	۰/۷۹**			
۱۱ تعلق	۰/۲۹**	۰/۲۷**	۰/۳۱**	-۰/۰۶	۰/۱۶**	۰/۳۰**	۰/۲۲**	۰/۳۸**	۰/۷۵**	۰/۵۰**		
۱۲ باور به قواعد	۰/۲۱**	۰/۲۰**	۰/۱۹**	۰/۰۰۳	۰/۱۱**	۰/۱۹**	۰/۱۵**	۰/۲۹**	۰/۷۲**	۰/۳۱**	۰/۴۹**	

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود تعداد بُدهای کاننی برابر ۴ است که همانند مجموعه کوچکتر (۴ متغیر ملاک) است. در بُعد اول ($F = ۳/۷۳$ ، $p = ۰/۰۰۱$) و بُعد دوم ($F = ۲/۱۳$ ، $p = ۰/۰۰۱$) معنادار و در بُعد سوم ($F = ۰/۶۶$ ، $p = ۰/۹۵$) و در بُعد چهارم ($F = ۰/۵۶$ ، $p = ۰/۵۷$) معنادار نیستند. جدول ۵ ضرایب کاننی استاندارد و ضرایب ساختاری را برای مجموعه متغیرهای پیش‌بین و ملاک در بُعد اول و دوم کاننی نشان می‌دهد.

دومین مرحله در همبستگی کاننی تعیین تعداد بُدهای لازم برای درک ارتباط بین مجموعه متغیرهای پیش‌بین و مجموعه متغیرهای ملاک است. از لحاظ نظری، تعداد متغیرها یا بُدهای کاننی برابر با تعداد مجموعه کوچکتر (متغیرهای ملاک) است و لزوماً همه آنها معنادار نیستند (رمضانی، ۱۳۸۹). جدول ۳ بُدهای کاننی برای متغیرهای پیش‌بین و ملاک را در دانش‌آموزان نشان می‌دهد.

جدول ۳

بُدهای کاننی برای متغیرهای پیش‌بین انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی همسال، پدر، مادر و معلم، جهت‌گیری آینده، مهارت‌های ارتباطی و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری با مؤلفه‌های تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد در دانش‌آموزان

بُعد	همبستگی کاننی	مجذور همبستگی کاننی	لمبدای وبلکز	نسبت F	df ₁	df ₂	سطح معناداری (p)
۱	۰/۵۹	۰/۳۴	۰/۶۶	۳/۷۳	۱۲	۲۶۱	۰/۰۰۱
۲	۰/۴۸	۰/۲۳	۰/۷۸	۲/۱۳	۶	۲۰۴	۰/۰۰۱
۳	۰/۱۶	۰/۰۲۵	۰/۹۳	۰/۹۵	۴	۱۸۶	۰/۶۶
۴	۰/۱۰	۰/۰۱	۰/۹۸	۰/۵۷	۲	۱۰۳	۰/۵۶

است که مقدار واریانس مشترک بین دو مجموعه کاننی متغیرهای پیش‌بین و ملاک را تبیین می‌کند. جدول ۴ ضرایب ساختاری و استاندارد برای مجموعه متغیرهای پیش‌بین و ملاک در بُعد دوم کاننی را نیز نشان می‌دهد. براساس جدول ۴ و با توجه به اینکه فقط دارای ضرایب ساختاری بالای ۰/۳۰ تفسیر می‌شوند، در بُعد دوم، از بین متغیرهای پیش‌بین حمایت تحصیلی از سوی معلم، حمایت تحصیلی از سوی همسالان و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری به ترتیب بیشترین سهم را در ترکیب خطی متغیرهای پیش‌بین دارند و از سوی دیگر، در این بُعد از بین متغیرهای ملاک، تعلق، توان و باور به قواعد به ترتیب اهمیت بیشترین سهم را در ترکیب خطی متغیرهای ملاک دارند. به عبارتی دیگر، نمره بالا در حمایت تحصیلی از سوی معلم، حمایت تحصیلی از سوی همسالان و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری با نمره بالا در تعلق، توان و باور به قواعد همراه است و مقدار ضریب تعیین کاننی ($R^2C = ۰/۲۳$) است که مقدار واریانس مشترک بین دو مجموعه متغیرهای پیش‌بین و ملاک را تبیین می‌کند.

ضریب ساختاری بالای ۰/۳۰ معنادار تلقی می‌شود (رمضانی، ۱۳۸۹). بنابراین، در جدول ۴ ضریب ساختاری بالای ۰/۳۰ معنادار تفسیر می‌شوند. در بُعد اول از بین متغیرهای پیش‌بین به ترتیب اهمیت، مسئله‌محوری/مثبت‌نگری، انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی معلم، حمایت تحصیلی از سوی همسالان، حمایت تحصیلی از سوی مادر و مهارت‌های ارتباطی، سهم بیشتری در ترکیب خطی متغیرهای پیش‌بین دارند. از سوی دیگر در این بُعد به ترتیب متغیرهای توان، تعهد، تعلق و باور به قواعد به ترتیب بیشترین و کمترین سهم را در ترکیب خطی متغیرهای ملاک دارند. به عبارت دیگر، در بُعد اول متغیرهای توان، تعهد، تعلق و باور به قواعد به وسیله متغیرهای مسئله‌محوری/مثبت‌نگری، انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی معلم، حمایت تحصیلی از سوی همسالان، حمایت تحصیلی از سوی مادر و مهارت‌های ارتباطی، پیش‌بینی می‌شوند. نمره بالا در مسئله‌محوری/مثبت‌نگری، انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی معلم، حمایت تحصیلی از سوی همسالان، حمایت تحصیلی از سوی مادر و مهارت‌های ارتباطی با نمره بالا در توان، تعلق و باور به قواعد همراه است و مقدار ضریب تعیین کاننی ($R^2C = ۰/۳۴$)

جدول ۴

ضرایب ساختاری و کاننی استاندارد بین مجموعه متغیرهای پیش‌بین (انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی همسال، پدر، مادر و معلم، جهت‌گیری آینده، مهارت‌های ارتباطی و مسئله‌محوری/مثبت‌نگری) و ملاک (تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد) بعد اول و دوم در دانش‌آموزان

متغیر	بعد اول		بعد دوم	
	ضرایب ساختاری	ضرایب کاننی استاندارد	ضرایب ساختاری	ضرایب کاننی استاندارد
انسجام خانواده	۰/۴۹	۰/۳۱	۰/۳۳	۰/۱۷
حمایت تحصیلی از سوی همسالان	۰/۳۳	۰/۵۳	۰/۸۱	۰/۴۲
حمایت تحصیلی از سوی پدر	۰/۲۵	-۰/۳۸	۰/۱۳	۰/۳۹
حمایت تحصیلی از سوی مادر	۰/۳۲	۰/۳۶	۰/۰۰۵	۰/۴۱
حمایت تحصیلی از سوی معلم	۰/۳۵	۰/۴۲	۰/۸۹	۰/۷۸
جهت‌گیری آینده	۰/۲۲	-۰/۳۰	۰/۱۸	۰/۲۹
مهارت‌های ارتباطی	۰/۳۲	۰/۳۸	۰/۲۲	۰/۱۹
مسئله‌محوری/مثبت‌نگری	۰/۶۲	۰/۵۷	۰/۵۸	۰/۲۷
	R^2c	۰/۳۴	۰/۲۳	
تعهد	۰/۵۷	۰/۸۳	-۰/۰۷۰	-۰/۲۵
توان	۰/۶۹	۰/۱۹	۰/۵۰	۰/۹۷
تعلق	۰/۵۱	۰/۰۴	۰/۶۰	۰/۸۳
باور به قواعد	۰/۴۳	۰/۶۴	۰/۳۷	۰/۳۱

(Enter)، ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی بین متغیرهای پیش‌بین انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه $MR = ۰/۵۰$ و ضریب تعیین $RS = ۰/۲۵$ است که در سطح $p = ۰/۰۰۱$ معنادار است. با توجه به نتایج جدول ۶ حدود ۲۵ درصد واریانس متغیر پیوند با مدرسه توسط متغیرهای پیش‌بین انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی قابل تبیین است. بنابراین، فرضیه ۲ پژوهش تأیید می‌شود.

برای بررسی روابط چند متغیری بین متغیرهای پیش‌بین و متغیرهای ملاک، از روش‌های آماری رگرسیون چندگانه به روش‌های ورود مکرر (Enter) استفاده شد. جدول ۵ نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه مربوط به ارتباط انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه در دانش‌آموزان با روش ورود مکرر (Enter) را نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، بر اساس نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه با روش ورود مکرر

جدول ۵

نتایج رگرسیون چندگانه بین متغیرهای پیش‌بینی انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه در دانش‌آموزان با روش ورود مکرر (enter)

ضرایب رگرسیون (B) و (β)			نسبت F	ضریب تعیین	همبستگی	شاخص آماری
۳	۲	۱	احتمال P	RS	چندگانه MR	متغیر پیش‌بین
		B = ۰/۰۲				
		β = ۰/۳۳	F = ۴۲/۷۸	۰/۱۱	۰/۳۳	انسجام خانواده
		t = ۱/۵۴	p = ۰/۰۰۱			
		p = ۰/۰۱				
	B = ۰/۰۲	B = ۰/۰۰۳				
	β = ۰/۴۰	β = ۰/۱۴	F = ۵۴/۳۱	۰/۲۳	۰/۴۸	حمایت تحصیلی
	t = ۷/۶۶	t = ۲/۶۶	p = ۰/۰۰۱			
	p = ۰/۰۱	p = ۰/۰۱				
B = ۰/۰۵	B = ۰/۰۲	B = ۰/۰۴	F = ۳۸/۴۹	۰/۲۵	۰/۵۰	تاب‌آوری تحصیلی
β = ۰/۳۵	β = ۰/۳۵	β = ۰/۱۱	p = ۰/۰۰۱			
t = ۲/۳۳	t = ۱/۲۲	t = ۲/۱۲				
p = ۰/۰۲	p = ۰/۰۱	p = ۰/۰۳				

بحث

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که روابط عاطفی پدر و مادر با فرزندان نقش بسیار مهمی در فرآیند اجتماعی‌شدن کودکان و نوجوانان دارد. در خانواده‌هایی که والدین رفتارهای محبت‌آمیز دارند و با فرزندان خود نیز همدلی و تعامل مثبت دارند، معمولاً کودکان نیز با رفتارهای اخلاقی مثبت و توأم با احترام با دیگران ارتباط برقرار خواهند کرد. اگر پدر و مادر روابط گرم و صمیمانه‌ای با فرزندان‌شان داشته باشند و همواره نیازهای کودکان خود را از راه مطلوب و در حد لزوم تأمین کنند. کودکان و نوجوانان با غرور و اعتمادبه‌نفس پا به عرصه زندگی اجتماعی می‌گذارند و در حل مشکلات به خود ترس و بیم راه نمی‌دهند و با دوستان، همکلاسی‌ها، معلم‌ها و به‌طور کلی با محیط، اجتماع و مدرسه مشکلی نخواهند داشت. نتایج مطالعه حجازی و همکاران (۱۳۹۲) نشان داد که در خانواده منسجم، دلبستگی ایمن به والدین و همچنین، دلبستگی به همسالان توان پیش‌بینی پیوند با مدرسه را دارد. پیوند عاطفی و دلبستگی به والدین از طریق ارضاء نیازهای ارتباط، شایستگی و خودمختاری زمینه را برای ارتباط با مدرسه فراهم می‌کند. به عبارت دیگر، ویژگی دلبستگی ایمن یعنی هدایت فرد به سوی استقلال و جستجوگری شناختی به او فرصت ارتقاء کارآمدی و احساس شایستگی را داده و در نتیجه او را

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با پیوند با مدرسه و مؤلفه‌های آن (تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد) بود. در خصوص فرضیه ۱ پژوهش مبنی بر اینکه مجموعه متغیرهای پیش‌بین (انسجام خانواده، حمایت تحصیلی از سوی پدر، مادر، همسالان و معلم، مهارت‌های ارتباطی، جهت‌گیری آینده و مثبت‌نگری/مسئله محوری) متغیرهای ملاک (توان، تعهد، تعلق و باور به قواعد) را پیش‌بینی می‌کنند، یافته‌ها نشان داد که چنین پیش‌بینی امکان‌پذیر است. بنابراین، فرضیه ۱ پژوهش تأیید می‌شود. این یافته با نتایج پژوهش‌های موریرا و همکاران (۲۰۱۴)، وانگ و اکلز (۲۰۱۳)، کرایگ و اسمیت (۲۰۱۴)، مو و سینگ (۲۰۱۵)، مورای (۲۰۰۹)، وفایان و عسکریان (۱۳۹۴)، حجازی و همکاران (۱۳۹۲)، قاضی طباطبایی و همکاران (۱۳۸۹)، بیاتی و همکاران (۱۳۹۶)، بشارت و همکاران (۱۳۹۵) و شریف موسوی (۱۳۹۴) همخوان است. در مورد فرضیه ۲ پژوهش نیز مبنی بر رابطه چندگانه بین انسجام خانواده، حمایت تحصیلی و تاب‌آوری تحصیلی با متغیر ملاک پیوند با مدرسه، نتایج نشان داد که رابطه معناداری بین متغیرهای پیش‌بین با متغیر ملاک وجود دارد. بنابراین، فرضیه ۲ پژوهش تأیید می‌شود.

بوسیله آنها نیازهای اساسی خود را تحقق بخشند و در راستای این هدف پافشاری بیشتری کرده و تاب‌آوری بیشتری دارند و رویکردهای حل مسئله را در حل مشکلات به کار می‌بندند، در محیط مدرسه نیز بیشتر درگیر فعالیت‌های آموزشی می‌شوند و عملکرد تحصیلی بهتری در گذار به دوره‌های تحصیلی بعدی دارند و می‌توان گفت این دانش‌آموزان در ارتباط با محیط مدرسه از سازگاری بالاتری برخوردارند.

علاوه بر این، در نتایج تحلیل کاننی این فرضیه در بُعد دوم رابطه بین انسجام خانواده و حمایت تحصیلی از سوی پدر و مادر، جهت‌گیری آینده و مهارت‌های ارتباطی با پیوند با مدرسه و مؤلفه‌های آن (تعهد، توان، تعلق و باور به قواعد) معنادار نشده و در نتیجه ناهمخوان با پژوهش‌های مورای (۲۰۰۹)، کوین و همکاران (۲۰۱۵) و مو و سینگ (۲۰۱۵) است. در تبیین معنادار نشدن نقش انسجام خانواده و حمایت تحصیلی از سوی پدر و مادر در رابطه با پیوند با مدرسه و مؤلفه‌های آن (توان، تعهد، باور به قواعد و تعلق) احتمالاً علت آن را به برخی از عوامل محیطی نسبت داد؛ چراکه طی روند رشد از کودکی به نوجوانی متغیرهای مداخله‌ای زیادی از جمله حمایت از سوی معلمان، دوستان و همسالان در محیط مدرسه وجود دارد که فرد از آن بهره می‌برد. وقتی افراد از اوایل کودکی به اواخر کودکی و نوجوانی انتقال می‌یابند وقت بیشتری را بیرون از خانه در تعامل و توسعه روابط با دیگران، از جمله همکلاسی‌ها و همسالان می‌گذرانند. از سوی دیگر، در پژوهش‌ها بر نقش روابط با همسالان به‌عنوان عامل محافظت‌کننده سلامت روان و بسیاری دیگر از پیامدهای اجتماعی و رشدی نوجوانان تأکید کرده‌اند. به‌طوری که تعلق داشتن به شبکه بی‌ثباتی از گروه همسالان که رفتارهای غیرمسئولانه (مانند زورگویی و شعار نوشتن روی دیوار) را حمایت کند، دانش‌آموزان به احتمال کمتری در فعالیت‌های مدرسه درگیر می‌شوند، پیوند با مدرسه‌شان کمتر می‌شود، سطح پیشرفت آنها پایین می‌آید و سلامتشان به خطر می‌افتد. شاید بتوان گفت که با توجه به اهمیت نقش حمایت معلم و همسالان، داشتن ارتباط ضعیف با معلم و دوستان که می‌تواند بر عزت‌نفس دانش‌آموز در برقراری ارتباط بهتر با مدرسه تأثیر بگذارد، تأثیر حمایت والدین در پیوند با مدرسه برای دانش‌آموز را کمرنگ کند و لزوماً فرزندان این والدین با اینکه از پیوند تا

برای ارتباط و برقراری رابطه ایمن با همسالان و بافت مدرسه آماده می‌سازد. درحالی‌که نوجوانانی که دارای دلبستگی نا ایمن با والدین هستند، از طرف والدین نادیده گرفته می‌شوند یا مورد رفتار خشونت‌آمیز والدین قرار می‌گیرند، در دوران مدرسه پیوند و ارتباط کمتری با مدرسه دارند. احتمالاً بتوان گفت که عدم پیوند عاطفی با والدین موجب از دست‌دادن توانایی ایجاد روابط جدید به‌صورتی حمایت‌کننده و مثبت در نوجوان می‌شود و به همین دلیل به سختی به حمایت و رفتارهای مثبت در روابط توجه نشان می‌دهد (حجازی و همکاران، ۱۳۹۲).

از طرف دیگر، مهارت‌های ارتباطی بین‌فردی قوی، دانش‌آموزان را برای حفظ روابط سالم توانا می‌سازد. دانش‌آموزانی که احساس ارتباط با مدرسه بیشتری گزارش می‌کنند، دارای دوستان زیادی از گروه‌های اجتماعی مختلف هستند. در مقابل، دانش‌آموزانی که احساس ارتباط کمتر و پیوند ضعیف‌تری با مدرسه دارند، از لحاظ اجتماعی منزوی‌اند، یا دوستان کمتری در مدرسه و بیرون از مدرسه دارند. بنابراین، می‌توان گفت که دلبستگی به همسالان و حمایت همسالان در ارتباط با مدرسه نقش مهمی دارد. زمانی که فرد احساس کند در گروه اجتماعی همسالان و دوستان مورد پذیرش، حمایت و احترام واقع شده است و از سوی همسالان در زمینه تحصیلی راهنمایی‌هایی دریافت می‌کند، می‌تواند بر پیامدهای تحصیلی و سلامت دانش‌آموزان و ارتباط بهتر آنها با مدرسه تأثیر بگذارد. معلم، نقش تعیین‌کننده‌ای در پیوند دانش‌آموزان با مدرسه و پیشرفت تحصیلی او دارد. مهم‌ترین عامل در پیوند دانش‌آموزان با مدرسه به‌ویژه در دوره ابتدایی، دلبستگی به معلم است. سبک و روش معلم در کلاس سبب علاقه‌مندی یا تنفر دانش‌آموز نسبت به درس، کلاس و مدرسه می‌شود و تجربیات شیرین یا تلخی را برای ارتباط‌های بین‌فردی و اجتماعی بعدی او به‌وجود می‌آورد. برخوردهای درون کلاس سبب شکل‌گیری و استحکام شخصیت دانش‌آموزان می‌شود و دانش‌آموز یاد می‌گیرد که چگونه در بین دیگران و در جامعه زندگی کند و با محیط پیوند بهتری برقرار کند (میرکمالی، ۱۳۹۴). از سوی دیگر، در تبیین نقش تاب‌آوری تحصیلی در پیش‌بینی پیوند با مدرسه بر اساس نظریه خود تعیین‌گری^۱ می‌توان گفت که افرادی که در جست‌وجوی تجاربی هستند تا

جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، پرسشنامه بود که جنبه خودگزارش‌دهی دارد. به همین دلیل خالی از اشکال و سوگیری در پاسخ‌گویی نیست. پیشنهاد می‌شود این پژوهش با نمونه پسران انجام گیرد و متغیرهای پیش‌بین دیگری مانند انعطاف‌پذیری خانواده، سبک‌های فرزندپروری، متغیرهای شخصیتی، تاریخچه موفقیت قبلی دانش‌آموزان، ساختار کلاس درس (ارزش تکلیف، مفید بودن، وضوح شیوه ارزشیابی و تدریس معلمان) و ساختار یا جو مدرسه را مورد استفاده قرار دهند. با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر مبنی بر اهمیت نقش حمایت و روابط معلم بر کیفیت ارتباط و پیوند دانش‌آموزان با مدرسه، به معلمان پیشنهاد می‌شود به منظور افزایش پیوند دانش‌آموزان با مدرسه، تعامل مثبتی را با آنها برقرار سازند تا دانش‌آموزانی را که از جانب خانواده و گروه همسالان طرد شده‌اند شناسایی کرده و مورد حمایت روانی خود قرار دهند و بدین طریق با آموزش برقراری تعامل مثبت و احترام متقابل بین همسالان و حفظ روابط بین‌فردی دانش‌آموزان به پیوند بهتر آنها با مدرسه کمک کنند.

تعهد عاطفی با والدین خود برخوردارند اما قادر به ارتباط مؤثر با مدرسه نباشند. همچنین، نوجوانی سنی است که آرمان‌گرایی و ایده‌آل‌گرایی بسیار دیده می‌شود و ممکن است در گزارش مقیاس‌های انسجام خانواده و حمایت تحصیلی والدین خود سوگیری کرده و گزارش درستی ارائه ندهند. در تبیین معنادار نشدن جهت‌گیری آینده و مهارت‌های ارتباطی در رابطه با پیوند با مدرسه می‌توان به دلایلی از جمله برآورده نشدن نیازهای روان‌شناختی دانش‌آموزان اشاره نمود. به اعتقاد دانش‌آموزان، مدرسه نمی‌تواند در برآوردن اهداف و نیازهای پیشرفت به آنها کمک کند. به‌علاوه، ندادن امکان خوداستقلال به دانش‌آموزان در جهت رسیدن به اهداف آموزشی و جهت‌دهی به فعالیت‌های یادگیری آنها و همچنین، عدم دل‌بستگی به کارکنان مدرسه از جمله مدیر و معاونین به دلیل روابط بد آنها با دانش‌آموزان باعث شده آن دسته از دانش‌آموزانی که از تاب‌آوری تحصیلی برخوردارند، نسبت به مدرسه احساس تعلق نکنند.

از محدودیت‌های این پژوهش عدم توانایی تعمیم به پسران و سایر مقاطع تحصیلی است. همچنین تنها ابزار

منابع

- بشارت، م.، خلیلی خضرآبادی، م.، و رضازاده، م. (۱۳۹۵). نقش واسطه‌ای دشواری تنظیم هیجان در رابطه بین روان‌سازه‌های ناسازگار اولیه و مشکلات زناشویی. *مجله روانشناسی خانواده*، ۲، ۴۴-۲۷.
- بیانی، ب.، افروز، غ.، قاسم‌زاده، س.، و رجب، ا. (۱۳۹۶). رابطه استرس والدینی با سلامت روان و کیفیت زندگی در مادران دارای فرزند مبتلا به دیابت نوع یک. *مجله روانشناسی خانواده*، ۱، ۴۰-۲۹.
- جمشیدی، ب.، رزمی، م.، حقیقت، ش.، و سامانی، س. (۱۳۸۷). رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۲، ۲۰۵-۱۹۹.
- حجازی، ا.، اژه‌ای، ج.، و رنجبر، غ. (۱۳۹۲). پیش‌بینی ارتباط با مدرسه بر اساس دل‌بستگی به والدین و همسالان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۳۳، ۹۷-۸۳.
- رضایی شریف، ع.، قاضی طباطبایی، م.، حجازی، ا.، و اژه‌ای، ج. (۱۳۹۱). بررسی دیدگاه دانش‌آموزان درباره پیوند با مدرسه: یک مطالعه کیفی. *مجله روانشناسی*، ۱، ۱۳۵-۱۶.
- رضانی، ف. (۱۳۸۹). *بررسی رابطه هوش هیجانی، ویژگی‌های شخصیت و خلاقیت هیجانی با سلامت روان در بین دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
- زارع، م.، و سامانی، س. (۱۳۸۷). بررسی رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در هدف‌گرایی فرزندان. *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، ۱۳، ۳۶-۱۷.
- سامانی، س. (۱۳۸۱). *مدل علی برای همبستگی خانوادگی-استقلال عاطفی و سازگاری*. پایان‌نامه دکتری روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز.

پژوهش‌های نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی.

قاضی طباطبایی، م.، حجازی، ا.، و رضایی شریف، ع. (۱۳۸۹). آزمون تئوری‌های مسئله اجتماعی پیوند با مدرسه در بین دانش‌آموزان ابتدایی. *مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۲، ۱۱۳-۱۳۸.

میرکمالی، م. (۱۳۹۴). *روابط انسانی در آموزشگاه*. تهران: یسطرون نشر.

وفائیان، د.، نبوشا، ب.، و عسکریان، م. (۱۳۹۴). *تأثیر کنترل رفتار در خانواده بر کیفیت زندگی در مدرسه و تعلق خاطر به مدرسه در دانش‌آموزان دختر دبیرستانی شهرستان زرننده*. دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساوه، ۷-۱.

سامانی، س.، و جعفری، م. (۱۳۹۰). بررسی کفایت شاخص‌های روان‌سنجی مقیاس حمایت تحصیلی (نسخه فارسی). *مجله مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱، ۴۷-۶۰.

سلطانی‌نژاد، م.، آسیایی، م.، ادهمی، ب.، و توانایی یوسفیان، س. (۱۳۹۲). بررسی شاخص‌های روان‌سنجی پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI). *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۳۱، ۱۷-۳۵.

سماوی، ع. (۱۳۹۱). *آزمایش و مقایسه مدل رابطه علی پیوند با مدرسه، چشم‌انداز آینده، باورهای خودکارآمدی تحصیلی، عملکرد تحصیلی با میانجی‌گری امید و سلامت روانی دانش‌آموزان پسر و دختر دبیرستانی شهر بندر عباس*. پایان‌نامه دکتری تخصصی روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

شریف موسوی، ف. (۱۳۹۴). *تاب‌آوری تحصیلی و التزام تحصیلی در هنرستان‌های شهر قم*. اولین همایش ملی

References

- Annunziata, D., Hogue, A., Faw, L., & Liddle, H. (2016). Family functioning and school success in at-risk, inner-city adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 100-108.
- Blum, R. W. (2005). *School connectedness: Improving students' lives*. Johns Hopkins bloomberg school of public health baltimore: Dept. of Population and Family Health Sciences, MD.
- Brown, R., & Evans, W. P. (2002). Activity and ethnicity: Creating greater school connection among diverse student populations. *Journal of Urban Education*, 37, 41-58.
- Cohen, J., McCabe, E. M., Michelli, N. M., & Pickeral, T. (2013). School climate research policy, teacher education and practice. *Journal of Teachers College Record*, 111, 180-213.
- Craig, S. L., & Smith, M. S. (2014). The impact of perceived discrimination and social support on the school performance of multiethnic sexual minority youth. *Journal of Youth & Society*, 46, 30-50.
- Croninger, R. G., & Lee, V. E. (2016). Social capital and dropping out of high school benefits to at-risk students of teachers' support and guidance. *Journal of Teachers College Record*, 103, 548-581.
- Eith, Christine A. (2005) *Delinquency, schools, and the social bond*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Fallon, C. (2017). *School factors that promote academic resilience in urban Latino high school students*. Doctoral dissertation, Loyola University Chicago.

- Machingambi, S. (2012). How do schools push students out of schools? A case study of two rural secondary schools in Masvingo district in Zimbabwe. *Journal of Social Science, 30*, 55-68.
- Maddox, S. J., & Prinz, R. J. (2003). School bonding in children and adolescents: Conceptualization, assessment, and associated variables. *Journal of Clinical Child and Family Psychology Review, 6*, 31-49.
- Mapfumo, J., & Muchena, P. (2013). School connectedness: Exploring the concept in Zimbabwean schools. *Journal of Academic Research International, Social Sciences and Humanities, 4*, 558-575.
- Martin, A. J., & Marsh, H. W. (2006). Academic resilience and its psychological and educational correlates: A construct validity approach. *Journal of Psychology in the Schools, 43*, 267-281.
- Mo, Y., & Singh, K. (2015). Parents' relationships and involvement: Effects on students' school engagement and performance. *Journal of RMLE Online (Research in Middle Level Education), 31*, 1-11.
- Moreira, H., Frontini, R., Bullinger, M., & Canavarro, M. C. (2014). Family cohesion and health related quality of life of children with type 1 diabetes: The mediating role of parental adjustment. *Journal of Child and Family Studies, 23*, 347-359.
- Murray, C. (2009). Parent and teacher relationships as predictors of school engagement and functioning among low-income urban youth. *Journal of Early Adolescence, 29*, 376-404.
- Olson, D. H. (2015). Circumplex model of marital and family systems. *Journal of Family Therapy, 22*, 144-167.
- Olson, D. H., Russell, C. S., & Sprenkle, D. H. (1999). Circumplex model of marital and family systems: VI. Theoretical update. *Journal of Family Process, 22*, 69-83.
- Qin, Y., Wan, X., Qu, S., & Chen, G. (2015). *Family cohesion and school belonging in preadolescence: Examining the mediating role of security and achievement goals*. In Social Sciences and Humanities Web of Conferences, 19, 02004, published by edition diffusion press sciences.
- Samuels, W. E. (2004). Development of a non-intellective measure of academic success: Towards the quantification of resilience. Retrieved from www.Proquest.com.
- Sands, T., & Plunkett, S. W. (2005). A New scale to measure adolescent reports of academic support by mothers, fathers, teachers, and friends in Latino immigrant families. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences, 27*, 244-253.
- Scherman, V. (2012). *School climate instrument: A pilot study in Pretoria and Environs*. Doctoral dissertation, University of Pretoria.
- Stanton-Salazar, R. D. (2014). *Manufacturing hope and despair: The school and kin support networks of US-Mexican youth*. New York :Teacher College Press.
- Wang, M. T., & Eccles, J. S. (2013). Social support matters: Longitudinal effects of social support on three dimensions of school engagement from middle to high

- school. *Journal of Child Development*, 83, 877-895.
- Wentzel, K. R., Battle, A., Shannon, L., Russell, S. L., & Looney, L. B. (2013). Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. *Journal of Contemporary Educational Psychology*, 35, 193-202.
- Whitlock, J. L. (2016). Youth perceptions of life at school: Contextual correlates of school connectedness in adolescence. *Journal of Applied Developmental Science*, 10, 13-29.